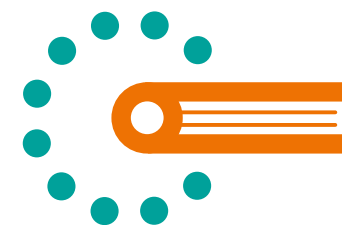

TITEL Aleksandra
AUTEUR Lisa Weeda
UITGEVER De Bezige Bij, Amsterdam, 2021
BESPREKER Esmé van den Boom

LEESWIJZER 2022-2023

50 JAAR

LITERATUURCLUBS
DRENTHÉ

DE AUTEUR

Lisa Weeda (Rotterdam, 1989) is een Nederlands-Oekraïense schrijver, literair programmamaker, scenarist en virtual-realityregisseur. Tekst en verhaal is altijd de basis van haar werk, maar ze is thuis in verschillende manieren van vertellen. Oekraïne, het moederland van haar grootmoeder, staat centraal in haar werk. In 2018 maakte ze met fotograaf Robin Alysha Clemens het fotoboek *Oselyata*, over een ex-daklozen community in West-Oekraïne. Haar virtual-realitywerk *Rozsypne* (scenario & co-regie, Studio ZZZAP), dat het Oekraïense perspectief van de MH17-ramp verkent, ging in wereldpremière op het IDFA-festival 2019 en werd genomineerd voor een award in de categorie DocLab Competition for Immersive Non-Fiction. De installatie reist nog altijd door Europa.

Dat Weeda steeds kiest voor andere manieren van verhalen vertellen dan alleen op papier, is niet vreemd. Ze is altijd al geïnteresseerd geweest in allerlei media, vertelde ze aan *de Volkskrant*:

'In Utrecht studeerde ik film-, theater- en televisiewetenschappen. Die studie heeft mij geleerd analytisch naar verhalen te kijken. Aanvankelijk wilde ik dramaturg worden, totdat ik besepte dat je dan nooit zelf wat maakt, maar alleen met andermans verhaal bezig bent. Net voor mijn eindscriptie ben ik gestopt en heb auditie gedaan voor de eerste lichting Creative Writing aan de kunstacademie Artez in Arnhem.'

Na haar studie aan Artez werd Weeda geselecteerd voor het Slow Writing Lab van het Nederlands Letterenfonds, en de Parijs-residentie van deBuren, een talentontwikkelingstraject voor jonge schrijvers. Momenteel is ze deelnemer aan het internationale project CELA, een samenwerkingsproject van literaire professionals, schrijvers en natuurlijk ook vertalers. In 2019 ontving Weeda het C.C.S. Crone-stipendium van de gemeente Utrecht, waarbij de jury opmerkte: 'ze schrijft precies, zintuigelijk en meeslepend.'

Hoewel Aleksandra Weeda's officiële debuut is, publiceerde ze eerder al het *chapbook* (een kort boekje als proeve van kunnen) *De benen van Petrovksi*, bij Literair Agentschap Wintertuin. Ook verscheen haar werk in *Das Magazin*, *de Volkskrant*, *de Revisor* en *Tirade*. In 2022 werd Lisa Weeda door *de Volkskrant* uitgeroepen tot Literair Talent van het Jaar. *Aleksandra* werd genomineerd voor de Libris Literatuurprijs.

SAMENVATTING

Aleksandra vertelt de geschiedenis van Oekraïne aan de hand van de familiegeschiedenis van Lisa Weeda zelf, op een manier die feit met fictie vermengt. Hoofdpersoon Lisa bezoekt Loegansk in Oost-Oekraïne, het geboortegebied van haar grootmoeder Aleksandra Temnikova in augustus 2018. Ze wil een linnen doek, die is geborduurd door haar grootmoeder en oma met de stamboom van haar familie, naar het graf van haar oom Kolja te brengen. Aleksandra droomt steeds over Kolja en is bang dat zijn ziel anders geen rust zal vinden. Het gebied is op dat moment al vier jaar bezet door pro-Russische separatisten en uitgeroepen tot de Volksrepubliek Loegansk. Bij de Oekraïense grenswacht wordt Lisa niet doorgelaten, maar als de soldaten zijn afgeleid door iemand die het nabijgelegen mijnenveld inloopt en een mijn laat ontploffen, rent Lisa toch voorbij de overgang. Ze wordt geholpen door een paar mensen als er soldaten achter haar aankomen en uiteindelijk een graanveld ingeleid, waar ze struikelt en terecht komt in het Paleis van de verloren Don Kozak.

In het Paleis, dat vol graan ligt, treft Lisa haar overgrootvader Nikolaj aan, die in 1953 is overleden maar desondanks in levende lijve voor haar lijkt te staan. Nikolaj wacht sinds zijn dood in 1953 in het Paleis op zijn

dochter Aleksandra, die hij sinds haar deportatie in 1942 naar Duitsland niet meer heeft gezien. Hij ziet Lisa eerst aan voor Aleksandra en zegt dan dat het nooit eerder is voorgekomen dat er een levend lid van de familie Temnikov in het Paleis terecht is gekomen. Het Paleis zelf bestaat eigenlijk niet echt, het is ooit bedacht door de Sovjets maar nooit echt gebouwd. Voor de Temnikovs is het Paleis een overgangspek tussen leven en dood. In het Paleis, vertelt Nikolaj, kwamen eerder ook zijn kleinzoon Aleksandr langs, in 1987, toen hij omkwam bij de oorlog in Afghanistan (later blijkt: in een wak terecht gekomen), waar hij vocht aan de kant van de Sovjet-troepen. Ook Kolja zit in het paleis, hij heeft zich bovenin al drie jaar opgesloten omdat hij de oversteek niet wil maken. Lisa en Nikolaj beginnen een tocht door het paleis, onderweg naar Kolja.

In elke kamer van het Paleis komen Nikolaj en Lisa nieuwe delen van de familiegeschiedenis tegen. Nikolaj is een Don Kozak, iets dat van grote invloed is op het verhaal. De Kozakken zijn een voornamelijk Slavische gemeenschap, die ontstond rond de vijftiende eeuw uit groepjes jagers en vissers, veelal weggelopen lijfeigenen, rond het grensgebied van tsarendom Rusland, langs de grote rivieren. De Don Kozakken ontlenen hun naam aan de rivier de Don. De Kozakken staan bekend als een vrijgevochten en strijdlustig volk en zijn traditioneel beroemd om hun rijkunsten te paard. De tsaar liet hen met rust en liet hen maar weinig belasting betalen, op voorwaarde dat de kozakken hem alliantie verschuldigd waren in oorlogen. Zo werden de kozakken op den duur een gevreesde militaire macht, wat ze nog altijd zijn.

Nikolaj vertelt Lisa over hoe hij haar overgrootmoeder Anna Popova leerde kennen in Loegansk (dan nog Voroshyvlovhrad), hoe de Popovs eerst niets van hem moesten hebben, omdat de Don Kozakken ook als schooiers en plundersaars bekend stonden. Nikolaj's vader heeft gevochten in Japan en is gedesillusioneerd teruggekeerd naar huis en

drankverslaafd geraakt. Van zijn oom Matjev leerde Nikolaj naaien op de naaimachine, een vaardigheid die hij doorgeeft aan zijn kinderen en die hen telkens opnieuw van pas komt. Omdat Nikolaj kan naaien, mag hij van Baba Mari, Anna's moeder, komen werken op de boerderij van de Popovs. Samen met zijn Kozakkenvriend Oleg, die houthakker wordt, bouwt hij een huis in Anna's dorp. Na verloop van tijd mag hij met Anna trouwen en komt ook zijn goede vriend Sergej in het dorp wonen.

Anna en Nikolaj krijgen twee dochters: Anastasiia (Nastja) en Aleksandra (in 1924). Langzaam aan nemen ze de boerderij over van de Popovs. Vanaf 1927 wordt er steeds strenger gecontroleerd en moeten de boeren steeds meer graan afdragen. In 1928 en 1929 mislukt de oogst, maar moet er nog altijd meer worden afgedragen aan de staat. Overal heerst de honger. Anna en Nikolaj verkopen de gouden lijsten van de iconen en hangen een portret van Lenin op.

In december 1931 hangt er een groot bord bij de school met een lijst van koelakken. Eind jaren twintig is op het platteland het socialistische offensief van start om van elke boerderij een Kolchoz (collectieve staatsboerderij) te maken. Er wordt een hetze gestart tegen 'koelakken', die als kapitalisten en criminelen werden bestempeld. Boerderijen van koelakken, rijke herenboeren ('een oud scheldwoord voor rijke boeren die hun personeel uitbuiten', legt Baba Mari het aan Aleksandra uit op pagina 80) worden leeggehaald om de Kolchoz te voorzien. De familie Temnikov staat bovenaan de lijst. De boerderij van Nikolaj en Anna wordt doorzocht. Na kort verzet van Nikolaj laat hij de soldaten alles zien zodat de boerderij door de staat kan worden overgenomen. Eerder is bij huisvriend Sergej door de soldaten al graan dat hij heeft begraven gevonden. Sergej is daarna naar Siberië gedeporteerd. Toch begraaft de familie Temnikov met gevaar voor eigen leven hun waardevolle naaimachine in het bos. Ze moeten bijna al hun spullen en de helft van hun vee afstaan. Aleksandra

moet van Nikolaj kiezen welke van hun twee paarden ze houden en welke naar de Kolchoz gaat. De nacht na de inventaris gaat er verderop een boerderij in vlammen op en het gezin vertrekt met hun huisraad op een kar. Aleksandra wordt met Baba Mari en zoveel mogelijk kleren aan uit logeren gestuurd bij Oleg tot de zomer.

In 1932 breekt opnieuw een verschrikkelijke hongersnood uit in de Sovjet-Unie, die in 1933 tot een hoogtepunt komt. Om de steden te bevoorraden moesten boeren al jaren zoveel graan afstaan dat ze amper overhouden. Op de kolchozen ontbreekt de ervaring om voor een goede oogst te zorgen. Aleksandra ziet in de periode dat ze bij Oleg logeert een meisje sterven van de honger en samen met Baba Mari begraaft ze haar.

Nikolaj en Anna zijn met hun oudste dochter Nastja naar Loegansk vertrokken, waar Nikolaj werkt als kleermaker in een fabriek en Anna als kraanmachiniste. Ze proeven er van het moderne leven, gaan voor het eerst naar de bioscoop en zien daar wat er in Moskou allemaal wordt gebouwd aan prachtige paleizen. Ondertussen komen er steeds meer hongerige mensen van het platteland aan in de steden en is er vaak geen brood meer te krijgen. Nikolaj ziet soldaten 's ochtends vroeg talloze zakken graan in treinen laden die naar het Westen rijden.

Aleksandra en Baba Mari voegen zich in Loegansk bij de rest van de Temnikovs als het slecht gaat met Nastja, die erg heeft geleden onder de honger en ziek is geworden. Nastja wordt bezocht door een klasgenoot, Vasili, die vaak eten komt brengen. Vasili trouwt met Nastja, ook al weet hij dat ze niet lang te leven heeft. Twee weken later overlijdt ze.

Aleksandra waakt bij haar zus en ziet hoe Nastja opstaat uit haar kist en door de witte herten mee wordt genomen. Na Nastja's dood moet Aleksandra van Baba Mari een witlinnen doek kopen op de markt, die

Mari begint te borduren: 'Als niemand onze verhalen uitspreekt, dan naai ik ze hier wel op, als een geheimtaal, een kaart voor wie we waren en wie we zijn geweest. Laat niemand meer van ons afgenomen worden.' (264)

Aleksandra werkt in de zomer op de Kolchozen met haar nichtjes, op grond die vroeger van haar familie was. Er verdwijnen regelmatig mensen spoorloos en het is duidelijk dat daar beter niet naar gevraagd kan worden. De oorlog breekt uit en de familie brengt de avonden door in de schuilkelder.

In 1942 wordt Aleksandra, samen met haar nichten Noesja en Doesja en honderden andere meisjes gedeporteerd naar Duitsland als Ostarbeiterin. Ze is dan 18 jaar en haar zusje Nina is net geboren. Aleksandra krijgt van Mari de geborduurde doek mee. De gedeporteerde meisjes zitten dagenlang met elkaar in een veewagon. Eenmaal in Duitsland aangekomen komen Aleksandra, Noesja en Doesja terecht in het laboratorium van een fabriek in Griesheim. Omdat ze hebben gezegd dat ze een beetje Duits kunnen, doen ze meer administratief werk, in plaats van werk in de mijnen.

In Duitsland ontmoet Aleksandra haar Nederlandse man Koos, die haar meeneemt naar Nederland maar haar verlaat na de geboorte van hun tweede zoon. Ze deelt in Den Haag een appartement met Doesja, tot ze Jilles ontmoet in het café waar ze werkt. Ze trouwt met hem en de tijd verstrijkt. Ze keert niet terug naar Oekraïne, maar geeft wel een foto van haar en haar zoons mee aan Doesja, die net als Noesja wel terugkeert.

Na de Grote Vaderlandse Oorlog (1941-1945) komt er opnieuw hongersnood in de Sovjet-Unie. Nikolaj wordt steeds zieker door stof in zijn longen van het werk met bont in de fabriek. Hij sterft in 1953, zonder Aleksandra ooit nog te hebben teruggezien.

De rondleiding door het Paleis brengt bij Lisa ook herinneringen naar boven aan ontmoetingen met haar familie, in het recente verleden. In mei 2015 bezoekt Lisa met haar moeder Marie haar familie in Odessa. Ze verblijven in het buitenhuis, de Datsja, van haar oom Andriy. Ze ontmoet er haar oudtantes Nina, Klawa, Natasja (de vrouw van Andriy).

Een jaar eerder zijn de oudtantes ook al op bezoek geweest in Nederland, voor de verjaardag van Aleksandra. Nina heeft informatie meegenomen over neef Igor en vraagt Lisa's moeder Marie of ze uit kan zoeken wat er met Igor is gebeurd. Igors ex-vrouw heeft hem vlak na de bezetting van Loegansk opgezocht om roebels van hem te eisen, met haar nieuwe vriend. Igor heeft geweigerd meer geld te geven of kon dat niet, en is vervolgens met een riem om zijn nek dood aangetroffen in de badkamer. De politie ging uit van zelfmoord, maar de avond voor ze hem aantreffen heeft hij Nina in paniek opgebeld, dat er mensen voor zijn deur stonden.

Door het verhaal van Lisa in het Paleis loopt ook de geschiedenis van haar oom Kolja in 2014 en 2015, verteld door de witte herten. Kolja woont in Loegansk, het gebied dat door pro-Russische separatisten wordt verklaard tot onafhankelijke Volksrepubliek. Deze verhaallijn start op 17 april 2014, als Kolja een jongen met een machinegeweer over straat ziet lopen. Het is al onrustig in Oekraïne sinds 2013, als er vreedzame pro-Europese protesten op het Maidanplein in Kyiv ontstaan naar aanleiding van de weigering van de toenmalige Oekraïense president Janoekovitsj om een handelsverdrag met de EU te tekenen. De sfeer in Kyiv wordt grimmiger en grimmiger, tot door hardhandig optreden van de politie begin 2014 zelfs doden vallen bij de protesten. Kolja krijgt een filmpje toegestuurd van zijn vrouw Larissa, waaruit blijkt dat het hoofdkantoor van de regionale overheid is bezet door de rebellen. Een week later ziet Kolja zijn neef Witja tussen de mensen in het pro-Russische kamp op het plein voor het hoofdkantoor. Als Witja Kolja groet en Kolja met tegenzin

met hem in gesprek gaat, verwijt Witja hem naïviteit door zijn vertrouwen in de democratie en het westen, en ook dat Kolja zoveel rijker is dan zijn familie door zijn elektronicazaak. Op 27 april 2014 zien Kolja en Larissa op televisie dat de Volksrepubliek Loegansk wordt uitgeroepen. Veel mensen vluchten weg uit het gebied. Kolja belt met Witja om te vertellen dat hij toch wil helpen met wat de rebellen nodig hebben via de winkel te leveren, nadat hij ziet dat op 11 mei een referendum zal worden gehouden over het zelfbestuur van de republiek. Bij het referendum blijken de stembriefjes ongevouwen in de doorzichtige zuil te zijn verzameld, op elk briefje is voor *da/tak* gekozen. Kolja stemt blanco, met gevouwen biljet. Op 25 augustus, als Kolja's moeder Nina naar de verjaardag van haar zus Aleksandra reist, ligt er al een nieuwe grens. Kolja heeft zijn uiterste best moeten doen om haar een paar honderd dollar mee te kunnen geven. Terwijl Nina bij Aleksandra in Nederland is, past haar vriendin Olja op haar huis. Olja sterft op 1 september, de verjaardag van Aleksandra, als het huis wordt verwoest door een bombardement. Als op 9 januari een commandant van de separatisten langskomt in Kolja's winkel neemt hij zonder te betalen drie accu's mee en vraagt ook om geld, waarvan Kolja ontkent dat hij het heeft. Als hij op 26 maart opnieuw om materiaal komt vragen met hoge korting, weigert Kolja dat eerst. De commandant gaat over op dreigen en refereert ook aan hoe Kolja's neef Igor aan zijn einde is gekomen. Hoewel de mannen zonder verder geweld vertrekken, wordt Kolja op 30 maart gevolgd door een zwarte jeep en voor het huis van zijn nichtje Joelja stapt een man uit de jeep bij hem in de auto. Kolja wordt bij de commandant gebracht, die opnieuw om geld vraagt. Hij vraagt hoe hij zijn moeder zoveel dollars mee heeft kunnen geven maar nu niet mee wil werken. Kolja wil eerst zijn vrouw bellen, en dan verdwijnt hij uit het zicht. We weten uit Lisa's herinneringen dat hij niet meer terugkeert naar huis, en na maanden vermist te zijn dood wordt gevonden, duidelijk gemarteld.

Lisa en Nikolaj komen boven in het paleis aan, waar ze Kolja aantreffen. Zijn lichaam zit onder de wonden en de blauwe plekken. Het Paleis verandert steeds van vorm: van een zwembad naar een bouwput met in de verte een treinstation, waar Aleksandra ineens verschijnt en Nikolaj, Kolja en Lisa mee de veewagon in trekt. Het wordt donker. Lisa en Nikolaj zijn dan getuige van de scène in de verhoorkamer van de commandant in Loegansk. Als ze weer in het Paleis staan, zegt Kolja tegen Lisa dat hij niet in een wit hert kan veranderen, omdat de grond te onrustig is. Hij is er lichamelijk heel slecht aan toe. Terwijl ze spreken stijgt de doek van Baba Mari op en wordt de kamer uitgetrokken. Nikolaj, Kolja en Lisa springen achter de doek aan. Met een klap komt ze weer terecht in het graanveld bij de grensovergang Loegansk – Oekraïne. Twee herten vergezellen haar, ze kijkt terwijl ze weglopen, verdwijnen tussen het blauw van de lucht en het geel van het graan.

STRUCTUUR

In de podcast van de Libris literatuurprijs over *Aleksandra* vertelt Lisa Weeda over de keuze voor haar wisselende perspectieven en springen in de tijd:

'In eerste instantie was het eigenlijk een lineaire roman, nu is het natuurlijk compleet non-lineair. Heel veel mensen raken daar ook van in de war. Dat is het grootste commentaar op de roman, dat mensen verdwaald raken in het Paleis van de Don Kozak. Het was eerst een lineair verhaal dat begon in 2020 en dan eindigde in 2015 en dat werkte gewoon niet, omdat ik vier verhaallijnen had die door elkaar liepen op een lineaire manier, maar het was heel saai, ik had die [verhaallijnen] in stukken gehakt en dan wisselden die stukken de hele tijd af en het sloeg

gewoon nergens op. Dus ik dacht, het moet op één manier en in één plek samen komen, en ik wilde graag mijn overgrootvader ontmoeten [...] maar dat werkte maar niet. En toen dacht ik: alles moet in het paleis van die Sovjets, en dan maak ik daar een fantasiepaleis van, en daar kan je alle deuren gewoon opendoen en elke nieuwe ruimte die je binnentreedt is een deel van de geschiedenis. En toen kon ik al die stukken die ik al had op een lineaire manier, soort van in de blender doen [...] en toen werkte het wel.'

De bedoeling van de structuur zoals Weeda hem uiteindelijk heeft vormgegeven, is om de verhalen en anekdotes zo op te stapelen dat de lezer na verloop van tijd een breed begrip krijgt van de geschiedenis van Oekraïne, waardoor de gebeurtenissen uit de roman ook op hun plek vallen.

Zelf vind ik het effect van de structuur ook dat de lezer zich telkens moet heroriënteren op de informatie. Het is moeilijk om op enig moment een volledig, rond plaatje te maken van de situaties, van oorzaak en gevolg, van schuld of onschuld. Overal rafelt de geschiedenis, en dat klopt natuurlijk ook: de geschiedenis van een land dat nagenoeg voortdurend in oorlog of conflict is, is niet overzichtelijk. De lezer moet zich als het ware overgeven aan het verhaal, improviseren in de leeshouding, zoals een bewoner van de Donbas zich regelmatig moet overgeven aan de politieke ontwikkelingen en moet improviseren om staande te blijven.

TIJD EN RUIMTE

Hoewel een groot deel van de roman zich als het ware 'buiten de tijd' afspeelt, namelijk in de droomwereld van het Paleis van de Verloren Don Kozak, is tijd en vooral historie natuurlijk van groot belang in *Aleksandra*. De volledige verhaallijn rond Kolja speelt zich af in 2014 en 2015, de jaren waarin de Krim wordt geannexeerd en Loegansk zich afsplitst. In een interview met Trouw legde Lisa Weeda uit dat ze met de roman ook wilde laten zien dat er nauwelijks rustige tijden in Oekraïne zijn geweest: 'Veel mensen weten gewoon niets van Oekraïne. Dat werk en de roman zijn bedoeld om je een ander perspectief te geven op het land; een beeld van gewone mensen, met wie je mee kunt leven. Besef maar eens wat ze hebben doorstaan, wat een gemiddeld Oekraïens gezin de afgelopen eeuw te verduren heeft gekregen.'

Het Paleis zelf is gebaseerd op het Paleis van de Sovjets in Moskou. Dat was het hoogste gebouw ter wereld geweest, mocht het ooit echt gebouwd zijn, met een 100 meter hoog standbeeld van Lenin op het dak. Zoals we in *Aleksandra* te weten komen, lijdten de mensen op het platteland van Oekraïne honger, zodat er megalomane Sovjetprojecten in de steden kunnen worden gebouwd. Toch zet Weeda het Paleis neer in een Oekraïens graanveld, een kunstgreep die de mogelijkheid schept om allerlei momenten en personen bij elkaar te brengen in het Paleis. Terwijl Nikolaj Lisa rondleidt door het Paleis, leidt hij haar ook rond door de familiegeschiedenis. Het denkbeeldige Paleis dat Lisa betreedt heeft allerlei magisch-realistische kenmerken: bewegende mozaïeken en glas-inloodramen, waar zich scènes uit de familiegeschiedenis van de Temnikovs op afspelen alsof het films zijn, overal bergen graan die op de vloer liggen, op magische wijze verschijnen feestbanketten, na een duik in het zwembad zijn Lisa's kleren ineens weer droog, 'het glimmende gouden plafond van de ontvangsthal wordt met elk verhaal van Nikolaj lelijker.' (113)

Op de historische context ga ik graag nader in tijdens mijn lezing.

PERSONAGES

Zie ook de stamboom achterin *Aleksandra* (p. 348-349)

LISA'S FAMILIE IN NEDERLAND

LISA Hoofdpersonage Lisa, een vrouw van in de twintig. Eigenlijk komen we als lezers maar heel weinig over Lisa te weten: ze lijkt op Aleksandra, maar we lezen niets over haar interesses of persoonlijke leven, naast de reizen die ze onderneemt om Aleksandra's geschiedenis te achterhalen.
ALEKSANDRA NIKOLAJEVNA TEMNIKOVA Lisa's oma en de dochter van Nikolaj en Anna. Aleksandra is op achttienjarige leeftijd als Ostarbeiterin naar Duitsland gedeporteerd en ontmoette daar een Nederlandse man, met wie ze trouwde en twee kinderen kreeg. Later is ze hertrouwd, en kreeg nog vier kinderen, waaronder Marie, Lisa's moeder.

JILLES Lisa's Nederlandse opa, de tweede man van Aleksandra.

MARIE Lisa's moeder. Met Marie gaat Lisa op bezoek bij haar familie in Oekraïne.

IN HET PALEIS VAN DE VERLOREN DON KOZAK

NIKOLAJ TEMNIKOV Lisa's overgrootvader en Aleksandra's vader. Lisa herinnert zich dat Nikolajs dochter Klawa over Nikolaj zei dat hij een sjacheraar was: 'Een echte Don Kozak, een charmeur, een grappenmaker, een knappe man ... maar vooral een sjacheraar.' (91)

KOLJA TEMNIKOV Lisa's oom (eigenlijk het neefje van haar grootmoeder, dus een soort oudoom). Kolja woont met zijn vrouw Larissa in Loegansk en zorgt voor zijn moeder Nina en zijn nichtje Joelja, die geen vader meer heeft.

LISA'S FAMILIE IN OEKRAÏNE

ANDRIJ Andrij's gezin woont in Odessa en heeft een Datsja op ongeveer een uur rijden van de stad, waar Lisa verblijft met haar moeder. Andrij is pro-Europees en heeft geprotesteerd op het Maidanplein.

NATASJA Andrij's vrouw.

KLAWA De jongste zus van Aleksandra. Klawa spreekt Russisch, Lisa beschrijft haar als 'de stadse moderne Sovjetdame'. (321)

NINA Een jongere zus van Aleksandra. Zij is boerin gebleven en spreekt een mengelmoes van Russisch en Oekraïens. Ze woont in een groot huis met een moestuin.

WITJA De neef van Kolja, en het neefje van Aleksandra. Witja sluit zich aan bij de pro-Russische separatisten in Loegansk.

DE POPOVA-TEMNIKOVS EN HUN OMGEVING

ANNA POPOVA Aleksandra's moeder, de vrouw van Nikolaj.

NASTJA (ANASTASIIA) TEMNIKOV Aleksandra's oudere zus. Nastja sterft rond haar achttiende. Twee weken voor haar sterfdag trouwt ze met haar klasgenoot Vasili.

MARI POPOVA (BABA MARI) Aleksandra's oma, de moeder van Anna. Baba Mari blijft heel lang bij de Temnikovs, Aleksandra herinnert zich veel van haar oma. Haar verhalen en hoe ze altijd groente en fruit inmaakte.

STEPAN POPOV Aleksandra's grootvader, de vader van Anna.

OLEG Een goede Don Kozakkenvriend van Nikolaj. Oleg is houthakker en woont in hetzelfde dorp als de Temnikovs.

SERGEJ Een goede vriend van Nikolaj en Oleg. Sergej is getrouwd met Lena (familie van de Popovs). Ze wonen ook in het dorp van de Temnikovs, tot Sergej naar Siberië wordt gedeporteerd omdat hij graan heeft achtergehouden.

NJOESJA EN DOESJA Nichten van Aleksandra, die met haar mee op transport naar Duitsland worden gezet als Ostarbeiterinnen. Njoesja en Doesja keren wel terug naar Oekraïne.

VERTELWIJZE & PERSPECTIEF

Het grootste gedeelte van het verhaal wordt verteld vanuit het perspectief van het hoofdpersonage Lisa. Lisa is degene die rondloopt in het Paleis van de verloren Don Kozak, we beschouwen als lezer alles door haar ogen. Nikolaj is de verteller van een groot deel van de verhalen, maar die ervaart de lezer omdat ze aan hoofdpersoon Lisa verteld worden. Dat wil zeggen: Lisa is de ik-verteller en vertelt wat zij zelf beleeft en ervaart. De ik-verteller kent twee aspecten: het vertellend ik en het belevend ik. In *Aleksandra* zien we de ik-verteller Lisa vooral als belevend ik aan het woord komen: de verteller lijkt te vertellen over de gebeurtenissen op het moment dat ze ze beleeft. Het effect hiervan is dat er veel dynamiek in het verhaal zit (alles voelt aan alsof het *nu* gebeurt) en dat we als lezer dichter op Lisa's huid zitten, we kunnen ons makkelijker met haar vereenzelvigen.

Toch is het vertellend ik ook duidelijk aanwezig, als Lisa haar herinneringen van bezoeken aan haar Oekraïense familie beschrijft. De uitzondering op deze regel zijn de hoofdstukken over Kolja, die zich afspelen in Loegansk in 2014. Deze hoofdstukken worden verteld vanuit het perspectief van de witte herten (zie ook *Thematiek & motieven*). Deze witte herten functioneren als een soort alwetende vertellers, die boven het verhaal staan en hier en daar vertellerscommentaar geven. Ze kunnen niet actief deelnemen aan het verhaal, hoewel ze af en toe wel als personages optreden: de personages kunnen de herten zien en de herten denken ook na over de handelingen die ze zouden kunnen ondernemen. Toch blijven ze meestal passieve toeschouwers: 'We kunnen niets,' zegt een van onze oudsten.

'Wij zijn maar voorouders. Wij voelen de grond nog wel onder onze hoeven, maar kunnen er niet meer op lopen.' (329)

STIJL

Weeda's stijl is dynamisch en direct. De lezer wordt continu meegenomen in de actie van het verhaal.

De dialogen zijn realistisch en maken veel gebruik van de spreektaal. De personages vloeken en maken af en toe hun zinnen niet af, wat extra realistisch aandoet, zoals bijvoorbeeld in het telefoongesprek tussen Kolja en Andriy over de Maidanprotesten:

'Ik ben thuis in Odessa, hier is het rustig, voorlopig. Maar luister, het is ongelooflijk. Zoveel mensen, miljoenen bij elkaar! Allemaal tegen die kontendraaierij van president Janoekovitsj. We gaan dit winnen, broer. We gaan richting Europa.' (51)

Weeda schrijft heel beeldend. De lezer waant zich haast naast het hoofdpersonage door de beschrijvingen:

'Het hout kraakt, het huis jankt als een gewond dier'. (103)

Ook kan ze heel nauwkeurig observaties van personages beschrijven.

Er spreekt een zekere tederheid uit die aandacht, maar ook een genadeloosheid, de wens om alle feiten, hoe schrijnend ook, kraakhelder aan de lezer te tonen:

Op het bureau stond een presse-papier van het hoofd van Lenin, eronder lag een vel papier, vergeeld, maar verder netjes, geen enkel scheurtje, geen vouwen, een rare hoekjes. Er stonden namen op, genummerd van 1 tot 24, een nette rij, de volgorde van executie. Boven de namen stond iets gekrabbeld, iets als 'oké, doe maar. (167)

.....

THEMATIEK & MOTIEVEN

THEMA'S

OORLOG Keer op keer toont *Aleksandra* de wreedheden van oorlog, van strijd om land en macht. Het komt terug in het leven van Aleksandra en Nikolaj, maar ook in de andere verhalen uit de roman: de man op de Krim wiens dochter in Kiev is gaan wonen vlak voor de annexatie, maar die hij niet meer op kan zoeken omdat hij voor verlaten honden is gaan zorgen; Nikolaj's achterneef Tolja, die uit strijdlust meevecht in het Rode leger en zijn vader die opgeroepen wordt om in het Witte leger te dienen.

ER TUSSENIN ZITTEN Keer op keer blijkt de familie Temnikov op verscheurde grond te leven, samen met de rest van Oekraïne. De naam Oekraïne betekent letterlijk 'Grenslaan'. Het land zit tussen het Westen en het Oosten in, tussen Europa en Rusland, tussen de rivieren.

'We zijn op verscheurde grond geboren, wat moet ik nou? Misschien is de Donbas, ons stuk land waar al die eeuwen zoveel verschillende grenzen en volkeren overheen zijn geschoven, alleen het juiste land als het helemaal op zichzelf staat. De Don Kozakken, waar je overgrootvader van afstamt, die zwierven altijd in de buurt van de Don, bewogen over de grenzen die er nu liggen. Zijn wij, de kinderen van een Temnikov, voor altijd aan het dwalen?', zegt Andriy tegen Lisa. (63)

FAMILIE *Aleksandra* benadrukt enerzijds de verscheurdheid van families op het moment dat er oorlog woedt, maar anderzijds ook de onverwoestbaarheid van familie. Nina zoekt haar zus Aleksandra op terwijl ze op hoge leeftijd uit de zojuist uitgeroepen Volksrepubliek Loegansk moet reizen. Kolja zorgt voor zijn nichtje zoals Nikolaj dat ook deed. Lisa drinkt alle wodka en eet al het eten die haar familie haar voorziet, want zo gaat dat nu eenmaal bij je familie, je past je aan.

MOTIEVEN

HET WITTE HERT MET HET GOUDEN GEWEI EN DE GOUDEN PIJL IN DE RUG

Het witte hert is het symbool van de Don Kozakken. In *Aleksandra* spreken de herten over de familie Temnikov als 'nazaten', en wie in het geslacht sterft verandert in zo'n hert:

Wie stierf werd een hert met een gouden gewei, een witte vacht en een gouden pijl in de rug. We werden het symbool dat we in ons leven als insigne op onze borst droegen.

'Dit hert is niet dood,' zeiden we tegen elkaar, 'maar het gaat ook niet echt goed met dat dier'. (48)

In een interview met *Het Parool* vertelt Lisa Weeda dat ze de pijl in de rug, de zwakke plek van het fiere hert, soms ziet als de Donbas, de gewonde plek die continu onder druk staat van de landen eromheen. Maar de pijl hoort ook bij het hert, als de herten zich opwinden wordt de pijl heet, en de pijlen waarschuwen ook:

'De pijlen in onze rug beginnen te branden, ze schroeien in onze witte vacht. 'Het verschuift waar we bij staan,' fluisteren we tegen elkaar. 'Het zat eraan te komen,' zegt een van ons, 'ik voelde het al trillen onder mijn hoeven.' (47)

Nikolaj wil dan ook niet dat Lisa de pijl uit zijn rug trekt.

De herten zijn een constante in het leven van de Temnikovs, legt Baba Mari uit aan de kleine Aleksandra:

'Ze zijn er niet altijd, alleen in geval van nood. Na sommige gebeurtenissen moeten ze jaren op krachten komen, heeft je vader me gezegd. Soms kunnen ze ook niet helpen, zoals met de boerderij. Dat is te groot.' (200)

De herten waken over het land van de Don en over de mensen. Maar soms zijn ze ook (bewust) passief, waarbij er enige ambivalentie in hun houding is op te merken:

Wij houden ons afzijdig, onze geweien bokken hem nergens weg. Niets is beslist als je alleen kijkt. Soms moet je iets eerst zien om je er vervolgens van weg te kunnen draaien. (83)

HET ZWART EN HET ROOD De rode draad (bijna letterlijk) van *Aleksandra* is de geborduurde doek van Baba Mari, die Aleksandra meekrijgt op transport en die ze op haar beurt meegeeft een Lisa op weg naar Oekraïne. Aleksandra vertelt Lisa:

'De doek die ik je meegeef is een vloek en een zegen. Je familie is altijd verbonden geweest door al dat rood en zwart. Door leven en dood, door de lijnen die doorlopen, in elkaar overvloeien, tegen elkaar aan botsen, van elkaar weg bewegen en nieuwe lijnen laten ontstaan. Als er te veel zwart is, trekken we naar elkaar toe en rouwen we. Als het rood is, lachen en zingen we, omarmen we elkaar en dansen we. In het leven van een Temnikov bewegen het zwart en het rood bijna altijd tegelijk'. (33-34)

Zo heeft ze het ook van Baba Mari geleerd:

'Het land is altijd zwart en rood, leerde Baba Mari me. Het zwart staat niet alleen voor de aarde. Het staat ook voor de dood. We wonen op een grillig en humeurig stuk land, maar het is in ieder geval ons land [...] Al onze verhalen liggen hier begraven en alle verhalen komen hier uiteindelijk thuis, op deze velden. De lijnen in deze doek zijn alle mooie en duistere verhalen en er komen er steeds meer bij [...] Dit stuk grond is niet uit ons te krijgen, het zit in ons bloed.' (120)

Baba Mari legt het op haar beurt aan Nikolaj uit, maar dan ook met het Russische blauw erbij:

'Ze liet me zien welk garen er precies bij onze aarde paste, bij het land van mijn Don Kozakken-vader en haar voorouders, Russische boeren: zwart voor de aarde, rood voor de liefde, blauw voor de bloemen die na de ijzige winters uit de grond komen.' (94-95)

Het zwart en het rood komen ook terug in een liedje dat Aleksandra voor Lisa zingt:

'Toen ik als kind in het voorjaar vertrok, ging ik via onbekende wegen de wereld in. Mijn moeder borduurde mijn hemd in rood en zwart, rode en zwarte draden. Twee kleuren, o mijn twee kleuren, allebei in de stof, allebei in mijn ziel. Twee kleuren, o mijn twee kleuren, rood voor de liefde en zwart voor het verdriet.' (119)

MOTTO

Het boek heeft twee motto's. Het eerste motto is een klein stukje getranscribeerde dialoog, afkomstig uit de Vlaamse reisdocumentaireserie *Reizen Waes*. Het citaat komt uit de achtste aflevering van het vierde seizoen (2019), waarin presentator Tom Waes De Krim in Oekraïne bezoekt. De serie is terug te kijken met een NPO Plusabonnement.

'And these are the trenches?'

'Yeah, these are the trenches. The final trenches of Europe.'

De vraag over de loopgraven stelt Tom Waes aan twee soldaten die vechten in Oost-Oekraïne, tussen de steden Altsjevsk (Oekraïne) en Loegansk (bezet door pro-Russische separatisten), waar op dat moment al vier jaar elke dag nog wordt geschoten. Zij laten hem de loopgraven zien en hun verblijven daar, die Waes doen denken aan foto's van zijn grootvader in de Eerste Wereldoorlog. Hij merkt op dat de loopgraven van Europa weliswaar buiten onze West-Europese blik zijn geraakt, maar nog altijd bestaan.

Het tweede motto is afkomstig uit de dankrede van de Oekraïens-Wit-Russische schrijfster en onderzoeksjournalist Svetlana Alexijevitsj bij het in ontvangst nemen van de Nobelprijs voor de Literatuur in 2015. Alexijevitsj (een persoonlijke held voor Lisa Weeda) werd vervolgd door het Loekasjenko-regime en moest in 2000 naar West-Europa vluchten, keerde terug in 2011 naar Minsk om vervolgens in 2020 toch weer naar Berlijn uit te moeten wijken omdat zij werd vervolgd in haar thuisland wegen haar deelname aan de oppositionele Coördinatieraad. Alle andere leden van de raad werden opgepakt.

Alexijevitsj schrijft altijd, direct of indirect, over oorlog, preciezer: over de gevolgen van oorlog op de 'normale' mens. Voor die normale mensen in de gebieden die vroeger deel uitmaakten van de Sovjet-Unie, zit de oorlog, zoals Alexijevitsj in een ander deel van haar dankrede zegt, diep verankerd in hun wezen: 'We groeiden op tussen beulen en slachtoffers.' Dit citaat wordt bijna letterlijk herhaald door Andriy in *Aleksandra*: De tweede verhaallijn is die rondom de AfD – een extreemrechtse Duitse politieke partij die zich fel keert tegen immigratie van buitenlandse bevolkingsgroepen. In Bracken heeft deze partij veel aanhangers, terwijl mensen als Dora uit de stad gruven van dergelijke neonazi's. Het aardige is dat immigratie in Bracken helemaal geen concreet probleem lijkt – de enige allochtonen zijn de 'tuinbouwturen' die voor Tom en Steffen werken. Dora ontdekt dat de AfD-stemmers juist open en behulpzame mensen zijn, die vooral teleurgesteld zijn in de landelijke politiek, die hun belangen nauwelijks behartigt. Het spel met contrasten dat Zeh op veel thema's toepast komt ook hier terug: Dora integreert net zo moeizaam als anderen.

'We zijn beulen en slachtoffers. Door elkaar, tegelijk, we zijn rood en zwart,' zei Andriy. 'Ik ben de beul van mijn broers in het oosten. Zij zijn de mijne. Zij zijn mijn slachtoffer en ik dat van hen. Ons bloed stroomt steeds verder uit elkaar, als de Donets, die ons steeds meer scheidt, op

de kaart, maar ook in het echt. Er ligt een grens tussen ons in, meer dan ooit. Ik weet niet of we elkaar hierna nog zullen vinden.'

Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991 was er voor veel oude deelrepublieken de hoop op een toekomst zonder oorlog, op zoals Alexijevitsj het verwoordt, 'een waardig land, waar het goed leven is'. Zij plaatst dat lijnrecht tegenover een sterk land, waar kracht de dienst uitmaakt. Maar ook laat het citaat zien dat het vechten voor de gewone mens niet anders dan vergeefs is: vaak is het zelfs directe familie waartegen wordt gevochten: 'Mijn vader was Wit-Rus, mijn moeder Oekraïens. Zo is het bij velen.' Dit zien we ook terug in *Aleksandra*, waar oom Kolja wordt bedreigd door de separatisten waar ook zijn neef Witja bij hoort.

GENRE

Aleksandra is in de eerste plaats een historische familieroman. Een familieroman is een fictieel werk waarin 'de lotgevallen van een heel gezin, een hele familie of van de opeenvolgende generaties daarvan worden beschreven' (Algemeen letterkundig lexicon). De roman heeft aspecten van een sociale roman: het verhaal van de familie Temnikov laat de moeilijkheden zien van de Oekraïense arbeidersklasse in de afgelopen honderd jaar.

Daarnaast heeft *Aleksandra* een belangrijke component die we niet zo vaak in de historische familieroman zien, namelijk de droomwereld van het Paleis, waarin realiteit en fantasie met elkaar vermengd worden. Je zou *Aleksandra* daarom in de traditie van het magisch-realisme kunnen plaatsen. Daarover wijd ik graag uit in mijn lezing.

ONTVANGST

Het debuut van Lisa Weeda werd in oktober 2021 zeer warm onthaald. Het boek werd in veel kwaliteitsbladen besproken, opvallend genoeg vaker in een interview dan met een recensie.

In januari werd Weeda uitgeroepen tot Literair Talent van het Jaar door *de Volkskrant* en op 28 februari werd bekend gemaakt dat *Aleksandra* op de shortlist voor de Libris Literatuurprijs stond.

Toen eind februari de invasie van Oekraïne door Rusland begon, brak Lisa Weeda echt door bij het grote, ook niet-literaire publiek. De roman voerde een tijd de Bestseller top-60 aan en is daar nog altijd niet uit verdwenen. *De Volkskrant* koos *Aleksandra* voor haar boekenclub, Weeda mocht tijdelijk columns schrijven voor *Trouw* en voor *NRC* hield ze een dagboek bij over haar familie in Oekraïne. De vertaalrechten voor de roman zijn inmiddels verkocht aan uitgeverijen in Duitsland, Frankrijk, Polen, Noorwegen, Tsjechië en Hongarije.

Hieronder volgt een greep uit de recensies met citaten:

Een roman als een koortsdroom met KGB-verhoorkamers, Stalin en kozakken in Oekraïne – Judith Eiselin (*NRC Handelsblad*):
'In *Aleksandra*, het debuut van Lisa Weeda (1989), tuimel je door de tijd. Het is een roman als een koortsdroom, waarin nachtmerrie op nachtmerrie wordt gestapeld. Vat of grip krijg je er nauwelijks op, het is een maalstroom die zowel de geschiedenis van een gebied als van een familie omvat, van grofweg 1914 tot iets voorbij 2014. Dit imponerende boek vergt veel van de lezer, vooral van een niet erg in de materie ingewijde lezer die woorden als 'kozak', 'koelak' en 'kolchoz' slechts met moeite thuis kan brengen... Weeda laat intussen ook pijnlijk duidelijk

zien hoe zelfs de verbeelding door terreur tot stilstand komt. Het moeten opzoeken van de feiten die de roman staven – hoe zat het ook weer in het echt? – nam ik bij het zeer krachtige *Aleksandra* graag voor lief.'

Het Paleis van de verloren Don Kozak – Coen Peppelenbos (*Dagblad van het Noorden*): 'Voor een debuutroman is *Aleksandra* ongelooflijk ambitieus. Weeda leidt ons aan de hand van deze Nikolaj door haar familiegeschiedenis, die tegelijk de geschiedenis van de Oekraïne in het klein is. Met de overheersing door de communisten die hun gelijkheidspolitiek meedogenloos doorvoeren en daarna het regime van de nazi's. Keer op keer wordt de bevolking geknecht en uitgebuit. [...] Er komt wel veel narigheid voor in *Aleksandra*, je mist een beetje de contrasten die er wat lichtheid tegen overstellen. Dat neemt niet weg dat je ook meteen kunt zien dat we een schrijver rijker zijn die hoog durft in te zetten. Het doet denken aan het oeuvre van Günter Grass die het persoonlijke verhaal wist te verbinden met een groter algemeen verhaal. Dat belooft nog wat voor de toekomst.'

.....

DISCUSSIEVRAGEN

- 1 De roman begint realistisch, maar al aan het einde van het eerste hoofdstuk komt Lisa terecht in de droomwereld van het Paleis van de verloren Don Kozak, waar tijd en ruimte, werkelijkheid en fantasie, door elkaar lopen. Wat vond u van deze opzet van de roman?
- 2 'Dit is niet meer dan een gat in de tijd voor dromen die nooit werkelijkheid zijn geworden', zegt Nikolaj over het Paleis. Wat bedoelt hij daarmee?
- 3 In de film die Nikolaj in Loegansk ziet, wordt het Paleis voor het Volk beschreven als 'het symbool van de verbondenheid en de macht en kracht van ons Moederland'. Hoe beschouwt u die uitspraak in de context van de roman? Waarom heeft Lisa gekozen voor een Sovjetpaleis? En waarom heeft het de naam 'Paleis van de verloren Don Kozak'?
- 4 In de online leesclub van de Volkskrant op Facebook waren er een aantal lezers die het boek lastig vonden om in te komen, maar een aantal leesstrategieën hebben gehanteerd om het boek toch verder te lezen en er plezier aan te beleven (zoals: laat het verlangen om alles precies te begrijpen los; zoek dingen die je niet weet op, vooral voor een beter overzicht van de geschiedenis van het land; lees de hoofdstukken die bij elkaar horen, dus met dezelfde verteller, achter elkaar). Heeft u zelf ook zulke leesstrategieën gebruikt bij het lezen?
- 5 Een vraag uit diezelfde leesclub: herkent u aan bepaalde aspecten van de roman dat Weeda ook virtual-reality installaties maakt (installaties met een VR-bril, waarbij een toeschouwer door een 3D-landschap of gebouw kan lopen en rond kan kijken zoals in een videogame)?
- 6 Wat vond u van het personage Nikolaj? En van de andere personages?
- 7 'Kan grond rusten onder een mengelmoes van volkeren?', vraagt Lisa aan Nikolaj. Hij moet daarom lachen en antwoordt: 'Lisa toch, te filosofische vraag, veel te eng ook.' (64) Wat denkt u van deze vraag?
- 8 In *Aleksandra* zijn veel verhalen en anekdotes opgenomen. Welk verhaal maakte op u de meeste indruk?
- 9 Telkens komt borduren en naaien terug in de roman. Welke symboliek zoekt u daarachter?
- 10 Wat is volgens u het effect van de keuze om de witte herten het verhaal van Kolja te laten vertellen?
- 11 Ondanks de overwegende zwaarte en de hoeveelheid leed in de roman, is er ook af en toe een komische noot, bijvoorbeeld als Lisa zich gedwongen voelt om bij haar familie de ogen uit een vissenkop te zuigen. Bracht deze comic relief u nader tot het verhaal? Welke scènes vond u nog meer grappig, en herkent u dit soort familiescènes uit uw eigen leven?
- 12 Lisa's oma Aleksandra is de rode draad van het verhaal. Heeft u het gevoel dat we haar leren kennen door dit verhaal? Waarom wel/niet?
- 13 Op pagina 192-196 denkt Lisa terug aan de keer dat ze in een taxi zit in Sint-Petersburg en ze ineens een beeld van Lenin ziet bewegen. Ze raakt in gesprek met het beeld. Wat vond u van deze scène, en wat betekent hij?
- 14 *Aleksandra* kwam uit in november 2021, ongeveer vijf maanden voor de Russische inval in Oekraïne. Heeft u het gevoel dat u de huidige oorlog in Oekraïne beter in context kunt plaatsen door de roman? Wat was voor u nieuwe informatie?
- 15 Heeft Lisa de opdracht van Aleksandra volbracht? Heeft ze Kolja helpen oversteken?

BRONNEN

RECENSIES

- www.dereactor.org/teksten/aleksandra-lisa-weeda-recensie
- www.nrc.nl/nieuws/2021/12/02/een-roman-als-een-koortsdroom-met-kgb-verhoorkamers-stalin-en-kozakken-in-oekraïne-a4067705
- dvh.nl/cultuur/boeken/Het-Paleis-van-de-verloren-Don-Kozak-27376179.html

INTERVIEWS

- volkskrant.nl/cultuur-media/het-literair-talent-van-2022-is-lisa-weeda-ik-ben-kapotgegaan-voor-dit-boek~bdffb27d/?utm_source=link&utm_medium=social&utm_campaign=shared_earned
- www.trouw.nl/cultuur-media/lisa-weeda-mijn-boek-is-een-hit-door-de-oorlog-in-oekraïne-natuurlijk-is-dat-wrang~b3be0c77/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
- www.parool.nl/kunst-media/het-verleden-is-in-oekraïne-nooit-helemaal-voorbij-ontdekte-lisa-weeda~bc244543
- www.nrc.nl/nieuws/2022/01/06/ik-heb-huilend-achter-mijn-laptop-gezeten-toen-ik-de-scene-schreef-over-die-vermoorde-oom-a4075896
- www.demorgen.be/tv-cultuur/aan-de-rand-van-europa-woorden-mensen-uitgemoord-verjaagd-mensen-zoals-mijn-oom-kolja-die-is-gemarteld-en-vermoord~b7c44903

OVER DE ROMAN

- www.volkskrant.nl/cultuur-media/leeswijzer-over-aleksandra-van-lisa-weeda-het-nieuwe-boek-in-de-volkskrant-leesclub~b404d228
- Libris, de shortlist: *Aleksandra*. Podcast. Te luisteren via Spotify: open.spotify.com/episode/3YbuslogyafDIqyBACfGK7?si=f6958483cb5f4375

OVER LITERATUUR

- www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_00829.php (lemma Familieroman)
- *Literair Mechaniek*. Erica van Boven en Gillis Dorleijn. Uitgeverij Coutinho, 2003

OVERIGE BRONNEN

- www.nobelprize.org/prizes/literature/2015/alexievich/lecture
- *Reizen Waes*, seizoen 4, aflevering 8. NPO Plus
- *Grensland. Een geschiedenis van Oekraïne*. Marc Jansen. Uitgeverij van Oorschot, 2015
- Volkskrant Leesclub. Facebookgroep www.facebook.com/groups/521229488578235
- *Brommer op Zee*, zondag 31 oktober 2021 www.npostart.nl/lisa-weeda-bij-brommer-op-zee/31-10-2021/POMS_VPRO_16682952

© 2022, Literatuurclubs Drenthe
www.literatuurclubsdrenthe.nl
Tekst: Esmé van den Boom
Redactie: Nynke van der Molen, Joke Rosier
Ontwerp © Go Puck